

Naravovarstvena izhodišča za upravljanje nahajališča Marchesettijeve smetlike (*Euphrasia marchesettii*) na območju cestnega odseka Škrline – Novi Brič v Slovenski Istri

Avtorji besedila: Vinko Treven, dr. Nejc Jogan

www.natura2000.si

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA VARSTVO NARAVE

Projekt: LIFE-IP NATURA.SI: LIFE Integriran projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji – LIFE17 IPE/SI/000011

Naloga in akcija: Akcija C.1.1: naravovarstveni ukrepi za ohranitev vrst in HT v Natura 2000 območju Slovenska Istra

Nosilec projekta: Ministrstvo za okolje in prostor
Dunajska 48
SI-1000 Ljubljana

Datum: november 2022

Nosilec naloge: Vinko Treven (ZRSVN), dr. Nejc Jogan (UNI LJ, BF)

Kazalo

1. Uvod.....	4
2. Naravovarstvena izhodišča za upravljanje ožjega območja nahajališča M. smetlike	6
2.1. Obvezne zahteve.....	8
3. Naravovarstvena izhodišča za upravljanje celotnega cestnega odseka v okolici rastišč M. smetlike	10
3. 1 Obvezne zahteve	11
3. 2 Izbirne zahteve oz. priporočila	12
4. Zaključek	12
5. Viri in literatura	13

1. Uvod

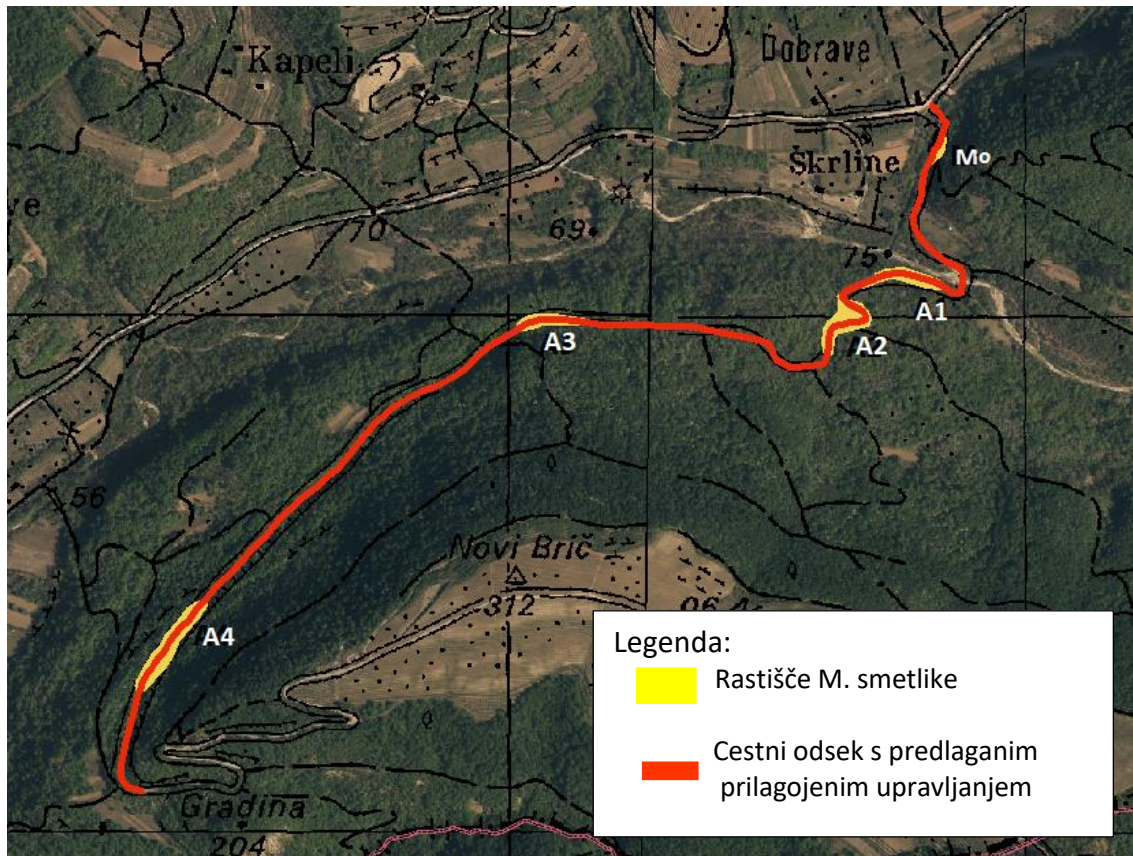
Marchesettijeva smetlika (*Euphrasia marchesettii*) je bila ob vzpostavitvi omrežja Nature 2000 v Sloveniji leta 2004 določena kot kvalifikacijska vrsta za SCI Slovenska Istra. Določena je bila na podlagi navedb rastišč iz literature (Čušin 2003), saj do 2006 na območju ni bilo zanesljivo znanega rastišča (Wraber 2006). V letih 2019 in 2020 je bilo na območju Slovenska Istra najdenih in potrjenih preko 20 nahajališč s skupno preko 4000 cvetočimi rastlinami (Jogan 2020). Na območju najdb iz starejših navedb literature izven območja Slovenske Istre večinoma sploh ni več ustreznih rastišč. Edino nahajališče zunaj Slovenske Istre je bilo potrjeno v letu 2021, v dolini Sušice na obrobju Brkinov, a še tam je populacija na vlažnih travnikih izredno majhna, z manj kot 100 cvetočimi primerki. M. smetlika ima edina znana vitalna rastišča na območju Natura 2000 Slovenska Istra, zato je nujno, da se k ohranjanju znanih rastišč na območju aktivno pristopi.

Pričujoča naravovarstvena izhodišča za upravljanje nahajališč Marchesettijeve smetlike so oblikovana z namenom ohranitve vrste na območju cestnega odseka Škrline – Novi Brič. Dokument vsebuje zahteve in priporočila za upravljanje nahajališč M. smetlike v občestnem pasu in na celotnem cestnem odseku Škrline – Novi Brič.

V letih 2019 in 2020 so bila popisana rastišča Marchesettijeve smetlike na območju cestnega odseka Škrline – Novi Brič in sicer med Rokavo in Dragonjo, na kraju z ledinskim imenom Mohorica (Mo), za hišo na naslovu Labor 50 ter na večjem območju z ledinskim imenom Abreg, na severnih pobočjih Novega Briča vzdolž ceste, kjer so bile zabeležene štiri večje populacije (centroidi Abreg 1 (A1): 45°28'16,15" N 13°45'7,18" E; Abreg 2 (A2): 45°28'14,51" N 13°45'0,99" E; Abreg 3 (A3): 45°28'13,29" N 13°45'1,92" E; Abreg 4 (A4): 45°27'52,6" N 13°44'0,78" E). Večinski del navedenih populacij je v pasu redne košnje občestne brežine. Na določenih mestih pojavljanja vrste je košen del v povezavi z erodiranim flišem, vendar je večje število smetlik na košenem delu in v odvodnem jarku na notranji strani ceste. Največja populacija (A4) na nadmorski višini okoli 150 m ima poleg rastlin na območju občestne košnje tudi številne cvetoče primerke nad dosegom kosilnice v razmerah, ki jih vzdržuje naravna erozija fliša. Posamezne rastline se pojavljajo na teh mestih tudi na drugi strani pod cesto.

Takšno stanje je bilo pred decembrom 2020, ko se je zaradi obilice padavin na mestu največje populacije A4 zgodil večji podor brežine nad cesto. Podor je bil odstranjen, večina materiala s ceste je bilo preloženega pod cesto na isti lokaciji. Obilne padavine, ki so se nadaljevale v pomlad 2021, so vplivale na povečano destabilizacijo brežin nad cesto in polzenje le teh v odvodni jarek in na cesto. Zaradi vzpostavitve normalne prevoznosti ceste in odvodnjavanja meteorne vode so bile pozno pomladi na odseku od mostu čez Dragonjo proti Novemu Briču stabilizirane. Vsa destabilizirana ruša z zemljino je bila odstranjena z gradbeno mehanizacijo. Očiščen in poglobljen je bil tudi odvodni jarek. Material, ki je bil odstranjen je bil premetan na kupe na drugo stran ceste. Z opisanim posegom so bila vsa štiri rastišča na območju Aberg močno poškodovana ali celo uničena, rastišče na območju Mohorica pa je ostalo intaktno. V oktobru 2021 smo preverili rastišča M. smetlike na območju Aberg in ugotovili, da so na rastiščih A1, A2 in

A3, večinoma nad posegom odstranitve plazeče se brežine, uspešno kalile in cvetele posamezne rastline, nekaj pa smo jih opazili tudi ob odvodnem cestnem kanalu. Na rastišču A3 smo nad posegi našli največ cvetočih rastlin - cca. 100 primerkov. Na rastišču A4, kjer se je zgodil podor, med pregledom nismo opazili nobene rastline. Na celotnem odseku smo pregledali tudi kupe odloženega materiala na drugi strani ceste, vendar na njih oziroma v njihovi neposredni bližini nismo zaznali M. smetlike.

Slika 1: Prikaz rastišč Marchesettijeve smetlike na območju cestnega odseka Škrline - Novi Brič. Rumeno obarvana so rastišča M. smetlika - Mo, A1, A2, A3 in A4. Z rdečo je označen cestni odsek na katerem je potrebna posebna pozornost pri načrtovanju posegov.

Naravovarstvena izhodišča se v nadaljevanju osredotočajo na ožja območja rastišč Mo, A1, A2, A3 in A4 ter na širšo varstveno cono celotnega odseka Škrline – Novi Brič za izvajanje varstvenih ukrepov za M. smetliko.

Varstveni ukrepi za upravljanje z M. smetliko na ožjem območju rastišč so namenjeni preprečitvi uničenja obstoječih rastišč in ohranitvi rastišč v stanju kot so bila pred izvedenimi posegi konec leta 2020. Pripravljeni so na podlagi študije obstoječe literature o pojavljanju M. smetlike v Sloveniji, tujih strokovnih člankov s primerljivo vsebino, popisov stanja populacije itd., kar je povzeto v Končnem poročilu o evidentiranju izhodiščnega stanja populacije M. smetlike v okviru projekta LIFE-IP NATURA.SI.

Naravovarstvena izhodišča za upravljanje celotnega cestnega odseka Škrline – Novi Brič so namenjena vzpostavitvi prilagojene prakse vzdrževanja cestnega odseka. Z

načrtovanjem vzdrževalnih del na tem cestnem odseku želimo preprečiti uničenje obstoječih rastišč in vzpostaviti razmere, ki bodo pripomogle k večji verjetnosti za razširitev *M. smetlike* vzdolž cestnih brežin. Zahteve so pripravljene na podlagi dosedanjega poznavanja ekoloških zahtev vrste in lokalnih značilnosti območja.

2. Naravovarstvena izhodišča za upravljanje ožjega območja nahajališča *M. smetlike*

Ožja varstvena cona za izvajanje varstvenih ukrepov za *M. smetliko* na cestnem odseku Škrline – Novi Brič obsega pet rastišč: Mo, A1, A2, A3 in A4. Vsa se nahajajo v ožjem pasu redne košnje obcestne brežine, na nekaj mestih pa je košeni del v povezavi z erodiranim flišem. Večje število rastlin je popisano na košenem delu in v jarku ob cesti. Na rastiščih A1, A2, A3 in A4 so bili posamezni primerki *M. smetlike* tudi na brežini pod cesto.

V ožji varstveni coni je skupno približno 1,5 ha površin.

Slika 2: Ožja varstvena cona za izvajanje varstvenih ukrepov za *M. smetliko* na cestnem odseku Škrline – Novi Brič (rastišča Mo, A1, A2 in A3)

Slika 3: Ožja varstvena cona za izvajanje varstvenih ukrepov za *M. smetlika* na cestnem odseku Škrline – Novi Brič (rastišče A4)

2.1. Obvezne zahteve

DEJAVNOST	ZAHTEVA	OBRAZLOŽITEV
Košnja	Vsaj enkrat v letu. Zadnjo košnjo opraviti do 15. 9.	Košnja se izvede pozno poleti, pred obdobjem cvetenja rastline. Poznejša košnja bi onemogočila normalen razvoj cvetov in semenenje rastline. Vsakoletna košnja vzdržuje rastišče primerno odprto in osvetljeno.
Čiščenje brežin	Erodiranega, nestabilnega materiala se z brežin ne sme odstranjevati in stabilizirati s pritiskom roke bagerja.	Erodiran, nestabilen material je podlaga na kateri uspeva <i>M. smetlika</i> . Obenem je v njem zaloga semen, ki pri enoletnicah predstavlja večji del prisotne populacije.
Čiščenje jarkov	Erodiran material iz jarkov za odvodnjavanje se sme odstraniti po semenjenju rastlin (jan. – mar.) le v primeru zagotavljanja ustrezne pretočnosti jarka. Material naj se odloži na bližnjih potencialnih rastiščih, na primer na erodiranem flišu ali delih cestne brežine s severno lego, ki so zadostno osvetljena in kjer trenutno populacija še ni prisotna. Material naj se razgrne v plasti debeline 10 cm.	Rastlinam je tako omogočena nemotena semenitev in ohranitev semena v zalogi v prsti na ustreznih rastiščih. Material se razgrne v tanki plasti v bližini mesta odstranitve, saj je v njem prisotno seme <i>M. smetlike</i> . S tem mu omogočimo morebitno kalitev.
	Poseg se lahko izvede le po predhodni uskladitvi s službo pristojno za varstvo narave (ZRSVN).	Zaradi občutljivosti rastišča je potrebno pred izvedbo posega oceniti vpliv posega na varovano vrsto.
Utrjevanje brežin	Prepovedano utrjevanje brežin.	Kakršnokoli utrjevanje brežine na območju rastišč pomeni uničenje rastišča.

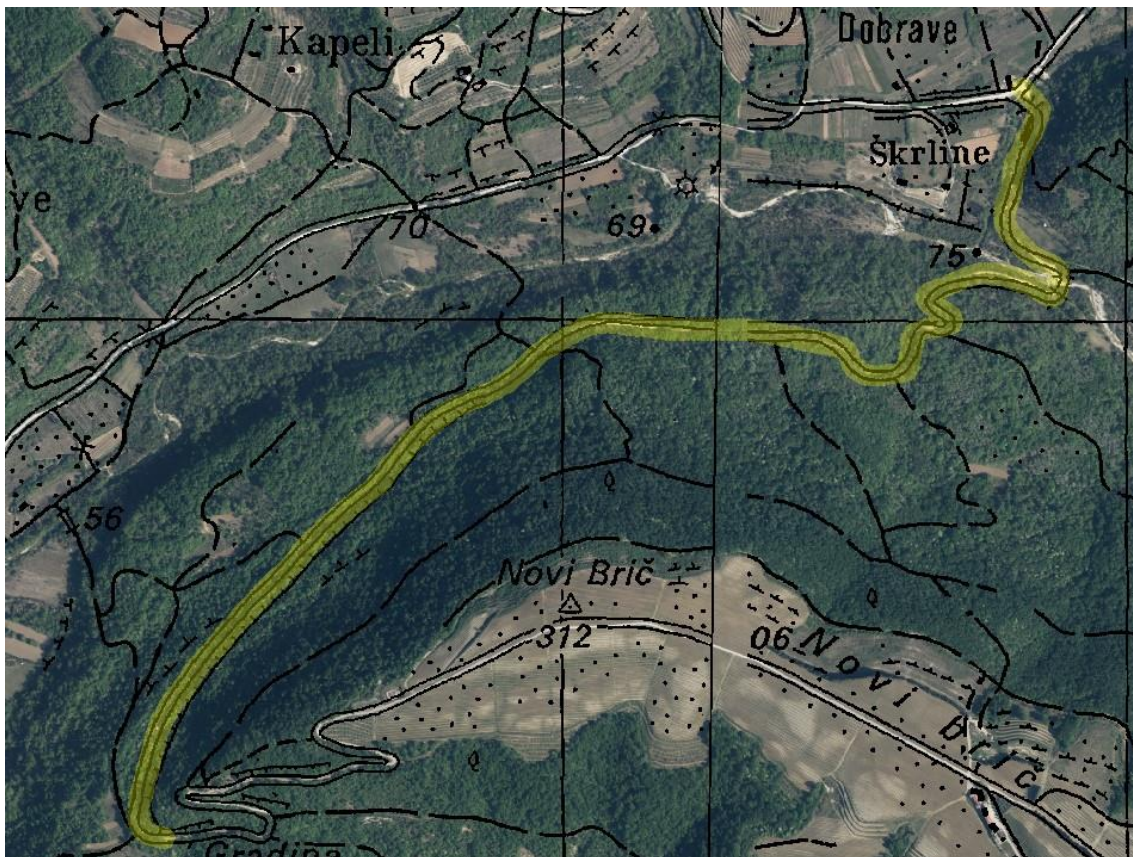
2.2. Izbirne zahteve oz. priporočila

DEJAVNOST	IZBIRNA ZAHTEVA	OBRAZLOŽITEV
Označitev rastišč	Označitev znanih rastišč.	Z ustreznimi oznakami bi bilo smiselno označiti mesta rastišč, kar bi bilo cestno-vzdrževalnim službam v pomoč pri izvajanju obveznih zahtev.

3. Naravovarstvena izhodišča za upravljanje celotnega cestnega odseka v okolici rastišč M. smetlike

V širšo varstveno cono za izvajanje ukrepov za M. smetliko smo uvrstili celoten cestni odsek Škrline – Novi Brič, v širini 5 m na obe strani ceste.

V širšo varstveno cono je vključen 10 metrski pas na trasi dolgi 2,7 km. Skupno je v cono zajetih 2,7 ha.

Slika 4: Širša varstvena cona za izvajanje varstvenih ukrepov za M. smetliko

3. 1 Obvezne zahteve

DEJAVNOST	ZAHTEVA	OBRAZLOŽITEV
Košnja	Vsaj enkrat v letu. Zadnjo košnjo opraviti do 15.9.	Košnjo se izvede izven obdobja cvetenja rastline. Poznejša onemogoča normalen razvoj cvetov in semenenje rastline. Vsakoletna košnja vzdržuje rastišče primerno odprto in osvetljeno.
Čiščenje brežin	Erodiran, nestabilen material se z brežin lahko odstranjuje le izven rastišč M. smetlike, oziroma izven ožje varstvene cone, po predhodni uskladitvi načrtovanega posega s službo pristojno za varstvo narave (ZRSVN).	Erodiran, nestabilen material je podlaga na kateri uspeva M. smetlika. Pred posegi je potrebno oceniti ustreznost odstranitve.
	V eni sezoni se sme erodiran, nestabilen material z brežin odstraniti le na 25 % dolžine odseka.	Na tak način se ohranja brežina cestnega odseka v različnih fazah erodiranosti in poraščenosti.
Čiščenje jarkov	Erodiran material iz jarkov se sme odstraniti izven rastišč M. smetlike, oziroma izven ožje varstvene cone, po semenenju rastlin (jan. – mar.). Odloži naj se v bližini in razgrne v plasti debeline 10 cm.	V odstranjenem materialu je lahko prisotno seme, ki pri enoletnicah predstavlja večji del prisotne populacije. Rastlinam je tako omogočen razvoj in njihova širitev.
Utrjevanje brežin	Izven znanih rastišč, oziroma izven ožje varstvene cone je utrjevanje brežin mogoče le po predhodni uskladitvi načrtovanega posega s službo pristojno za varstvo narave (ZRSVN).	Kakršnokoli utrjevanje brežine na območju rastišč pomeni uničenje rastišča. Nepravilno načrtovani posegi in njihova izvedba v bližini rastišč lahko negativno vplivata na uspeh preživetja posamezne populacije.

3. 2 Izbirne zahteve oz. priporočila

DEJAVNOST	IZBIRNA ZAHTEVA	OBRAZLOŽITEV
Utrjevanje brežine	Utrjevanje brežine izven znanih rastišč, oziroma izven ožje varstvene cone se priporoča s sonaravnimi tehnikami.	V primeru načrtovanja utrjevanja brežin izven rastišč M. smetlike se naj prouči možnost izvedbe z alternativnimi tehnikami, ki bi blažile erozivne procese.

4. Zaključek

Pri upoštevanju podanih usmeritev je ključnega pomena komunikacija med načrtovalcem cestno vzdrževalnih del Občino Koper in izvajalcem CPK, d.d. ter Zavodom RS za varstvo narave (ZRSVN). Predvsem v primeru naravnih nesreč, kot je podor brežine, ko je potrebno ukrepati hitro, saj je to edina dostopna pot do posestva nad rastišči. Skupaj smo sklenili dogovor, da pred vsakimi načrtovanimi posegi v brežino in v odvodne jarke vzdrževalna služba načrtovane posege uskladi z ZRSVN. Enako se v primeru naravnih nesreč skupaj z ZRSVN na licu mesta dogovori o ustrezni sanaciji.

5. Viri in literatura

Čušin, B., 2004: *Euphrasia marchesettii* Wettst.– Marchesettijeva smetlika. V: B. ČUŠIN (ur.): *Natura 2000 v Sloveniji. Rastline*. Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana. 89-92.

Jogan, N., 2020. Marchesettijeva smetlika (*Euphrasia marchesettii*) v Natura 2000 območju Slovenska Istra (SI3000212). Končno poročilo.

Wraber, T., 2006: *Euphrasia marchesettii* Wettst. in *Marchesetti*. *Notulae ad floram Sloveniae* 78. *Hladnikia* (Ljubljana) 19: 69-71.